

страшній вольтовій дузі цієї зустрічі пропалили Землю до самого її осердя... Власне, про це й ідеться у згаданій статті.

Тим часом ми приєднуємося до поздоровлень професорові Ніва. З роси Вам та з води, пане Юрію.

В. С.

Grace G. Roosevelt. Reading Rousseau in the Nuclear Age. Philadelphia. — 1990. — 275 p.

Не зайвим буде у наш нуклеарно-чорнобильський час розкрити книжку, написану авторкою зі славнозвісного клану, видану в місті, що його назва означає, сказати б, "братолюбіє". Наш земляк Еренбург так написав про нинішнє століття:

Мы жили в те воинственные годы,
Когда, как джунгли — буйные слоны,
Леса ломали юные народы
И прорывались, в сон истомлены.

Ця "слонова стежка" історії розпочинається прямісінько з Французької революції, що її визнанням світоглядним батьком був Жан-Жак Руссо, "жєневський міщанин", як його називали російські перекладачі XVIII ст. Пані Рузвельт звертає увагу на іншого, "альтернативного" Руссо, який, немов передчуваючи близьке генеральне національно-етнічне розмежування людства, ніби у режимі відчаю, спробував витворити доктрину "вічного миру", світоглядну заваду на тій "стежці", що на ній спочатку європейське, а зати́м і все інше людство втратило астрономічне, вже поза будь-якою статистикою і демографією, число життів. У книзі постає доскіпливий аналіз відповідних утопій Руссо, які у наш час з несподіваною когнітивною енергією вриваються у колізії цього часу вже як вельми серйозна, справді альтернативна йому сила. Руссо — геніальне жєневське "середостіння" світової історії. Він відкриває її новий та, особливо, новітній час. Не лише Французька революція з її необхідними наслідками була, сказати б, "передінтерпретована" Руссо. Структурна антрополо́гія, авангардистські напрями семіотики, соціоло́гія і психоло́гія "відчуження" й сексуальності, лінгвостилістика "внутрішнього монологу" тощо — все це похідне від духовної ініціативи Руссо. Водночас він своєю "Сповіддю" завершує той період світової культури, який починається зі "Сповіді" блаженного Августина, — період абсолютного па-нування християнської антрополо́гії, яка у XVIII столітті драматично трансформувалася в антрополо́гію просвітницьку. Отож перш ніж Французька революція необхідно поділила людство на "нації", процвіла настільки ж наївна, наскільки глибока руссоїстська доктрина єдиної людської раси, цього особливого, у

пізніших термінах, компоненту біосфери. Пані Рузвельт з англо-саксонською логічною достеменністю досліджує відповідні побудови Руссо — і передовсім у контексті "нуклеарного віку", коли колізія поміж необхідною єдністю "людської раси" (the human race) та її цілком можливим самознищенням на згаданій "слоновій стежці" стає суворо-лабораторно очевидною.

...У Ялті Сталін за бенкетним столом запропонував, на жаль Черчиллеві, тост "за розстріл без суду й слідства п'ятдесяти тисяч нацистів". Рятуючи ситуацію, Рузвельт почав заспокоювати британського колегу: "Хай буде розстріляно всього сорок дев'ять тисяч п'ятсот нацистів".

Отож як приємно сьогодні, що нащадки великого американського президента, замість підписувати ялтинські конвенції, пропонують підписати далеко обнадійливіші конвенції Жана-Жака Руссо, гросмейстра Миру, та ще й вічного.

Характерно, що рік Великої французької революції — це ще й рік, коли людство в особі берлінського хіміка Клапрота відкрило речовину під назвою уран (1789).

Блискуча книга пані Грейс Г.Рузвельт закликає поставити крапку на деяких відкриттях згаданого року. Отже, Руссо — позаду чи попереду нас?

В. С.

Olivier Clément. Berdiaev Un philosophe russe en France. Paris: Desclée de Brouwer. — 1991. — 241 p.

Автор належить до того вельми своєрідного західного інтелектуального середовища, що його "заворожило" східне християнство (зрозуміло, що так не годиться говорити про будь-який напрям у християнстві, але саме такий "троп" дозволяє осягнути всю глибину й напруженість такого інтересу). Бердяєв тут постає передовсім у контексті французького персоналізму, який, з одного боку, мав певний вплив на нашого видатного земляка доби його французької еміграції, а з другого, певні стратегіями того персоналізму вочевидь пов'язані з впливом на нього самого Бердяєва. Вплив французької культури на останнього — то особлива тема (нагадаємо, що мислитель-киянин, власне, сам був напівфранцузом). На світоглядне становлення Бердяєва, вочевидь, вплинула книга Жозефа де Местра "Про Францію" і, сказати б, французький літературний новокатолицизм кінця ХІХ — початку нашого століття типу Леона Блуа — Шарля Пегі (останній незрідка згадується на сторінках бердяєвського паризького часопису "Путь"). Олів'є Клеман зосереджується не так на численних безпосередніх зв'язках, як на типологічних паралелях між бер-